

УДК 658.7:658.8

О.П. Глібко
аспірант*

Житомирський національний агроєкологічний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДЕФІНІЦІЙ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ

Поглиблено теоретичний зміст економічних категорій «логістика» та «логістична система», розкрито їх взаємозв'язок. Проаналізовано основні відмінності в підходах до таких дефініцій понятійного апарату логістичної системи як матеріальний, фінансовий, інформаційний потік, логістичний канал, логістичний ланцюг, логістична мережа, ланка логістичної системи.

Постановка проблеми

Серед напрямів наукових досліджень, які останнім часом привертають особливу увагу науковців, важливе місце займає логістика. Дослідження проблем логістики спрямовані на підвищення ефективності різних ланцюгів логістичної системи, зменшення витрат на здійснення логістичних операцій. Науково обґрунтована логістична система, що чітко функціонує, сприяє забезпеченню ефективної діяльності підприємств шляхом раціональної організації та управління внутрішніми та зовнішніми потоковими процесами. Незважаючи на значну увагу до проблеми логістики, її специфічні особливості в аграрному секторі економіки залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, подальшого уточнення потребує категоріальний апарат даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Питанням формування логістичних систем присвячені наукові праці ряду вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема Б. Анікіна, Д. Бауерсокса, А. Гаджинського, Є. Крикавського, Р. Ларіної, М. Окландера, А. Роднікова, В. Стаханова та ін. Однак єдиного теоретичного підходу щодо змісту основних понять категоріального апарату логістичних систем наразі не сформовано. З одного боку, логістику розглядають як самостійну науку про управління й оптимізацію матеріальних потоків. З іншого, її ототожнюють з основними категоріями маркетингу, що нівелює значення логістики в процесі здійснення торговельних операцій, адже саме логістичний підхід забезпечує планування, організацію, регулювання та контроль руху потоків ресурсів у просторі й часі від їхнього первинного джерела до кінцевого споживача. Відсутність узгодженої позиції щодо визначення категорій, пов'язаних з логістикою, та необхідність врахування при їх трактуванні особливостей логістичних систем в аграрному

© О.П. Глібко

* Науковий керівник – д.е.н., професор Т.О. Зінчук

секторі економіки зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних підходів до сутності понять логістика, логістична система, матеріальний, фінансовий, інформаційний потік, логістична операція, ланка логістичної системи, логістичний канал, логістична мережа, які є складовими категоріального апарату логістики.

Об'єкт та методика досліджень

Об'єктом дослідження є основні поняття категоріального апарату логістичних систем. Методологічною та теоретичною основою дослідження є системний підхід до аналізу категорій логістика та логістична система, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з цієї проблематики. За допомогою методу індукції при узагальненні вітчизняного та зарубіжного досвіду уточнено понятійний апарат категорій логістика та логістична система. Абстрактно-логічний метод дозволив узагальнити результати дослідження та сформулювати висновки.

Результати досліджень

Російський вчений І. Бажин визначає *логістику* як інтегровану систему активного управління матеріальними потоками на основі використання сучасних інформаційних технологій і оптимізаційних економічних рішень, яка розглядає в єдності матеріалопотоки між господарюючими суб'єктами та всередині них і спрямована на досягнення високих кінцевих результатів діяльності [1, с. 13]. Він також дає узагальнене визначення логістики, розглядаючи її як науку про потокові процеси цілеспрямованої людської діяльності [1, с. 13].

У термінологічному словнику з логістики наводиться таке її трактування: “*Логістика* “Logistics” – наука про планування, контроль і управління транспортуванням, складуванням та іншими матеріальними та нематеріальними операціями, які здійснюються в процесі доведення сировини та матеріалів до виробничого підприємства, внутрішньозаводської переробки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, доведення готової продукції до споживача відповідно до інтересів та вимог останнього, а також передачі, зберігання та обробки відповідної інформації” [12]. З 1974 р. в науковій літературі утвердилося визначення логістики як науки про планування, управління та контроль за рухом матеріальних, інформаційних та фінансових ресурсів у різноманітних системах.

Логістика має великі можливості й високу ефективність у здійсненні підприємницької діяльності. Тому визначення логістики включає все різноманіття її можливих проявів. За різними підходами логістика визначається як:

- сучасна конкурентна стратегія суб'єктів ринку, яка забезпечує ресурсозбереження при максимізації корисності;

- наука про рух матеріальних, інформаційних, фінансових, трудових потоків у ринковій економіці;
- методологія управління процесом переміщення і зберігання сировини та матеріалів, доведення їх до виробничого використання і доставки готової продукції споживачу;
- організація раціонального руху матеріальних потоків, супутніх інформаційних та фінансових потоків на всіх стадіях відтворення (матеріально-технічне постачання, виробництво та збут);
- функціональний менеджмент у підприємницькій діяльності; вид підприємницької діяльності, яка спеціалізується на закупівлі, зберіганні та доставці матеріальних ресурсів (товарів) [10, с. 5].

Усі наведені трактування категорії «логістика» містять спільну рису – розглядають її як рух матеріальних ресурсів. Проте при цьому не вказується ціль здійснення логістичних операцій. Систематизація та критична оцінка наведених дефініцій дозволяє запропонувати власне її трактування, яке найповніше враховує всі складові зазначеної категорії: логістика – наука про управління матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами для прискорення фізичного розподілу та мінімізації витрат при закупівлі, зберіганні та доставці товарів з метою задоволення потреб кінцевого споживача.

Основним об'єктом управління в логістиці є матеріальний потік. Російський вчений Б. Анікін визначає поняття «*матеріальний потік*» як сукупність матеріальних ресурсів, що перебувають у стані руху, незавершеного виробництва й готової продукції, до яких застосовують логістичні операції або функції і які пов'язані з фізичним переміщенням у просторі (навантаження, розвантаження, перевезення продукції, розукрупнення тощо) [8, с. 24–25]. Схожої позиції дотримується також А. Гаджинський, який трактує категорію “*матеріальний потік*” як вантажі, деталі, товарно-матеріальні цінності, які розглядаються в процесі додавання до них різних логістичних операцій у межах певного часового інтервалу [3, с. 69]. Дії, які виконуються над матеріальним (або супроводжуваним) потоком у логістичній системі, вважають *логістичними операціями* (функціями) [2, с. 12].

З точки зору М. Ваховської, ефективно управління матеріальним потоком неможливе без взаємодії з інформаційним, фінансовим та іншими видами потоків у логістиці. *Інформаційний потік* визначається як потік повідомлень в усній, документальній (паперовій або електронній) та інших формах, що супроводжує матеріальний або сервісний потік, який призначений для керівних функцій. *Фінансовим* потоком у логістиці прийнято вважати спрямований рух фінансових ресурсів, пов'язаний з матеріальними, інформаційними та іншими потоками як у межах логістичної системи, так і поза нею [3, с. 25]. Призначення логістики полягає у впровадженні на підприємстві логістичної системи, потрібної для того, щоб матеріали й товари могли долати час та простір (рис. 1).

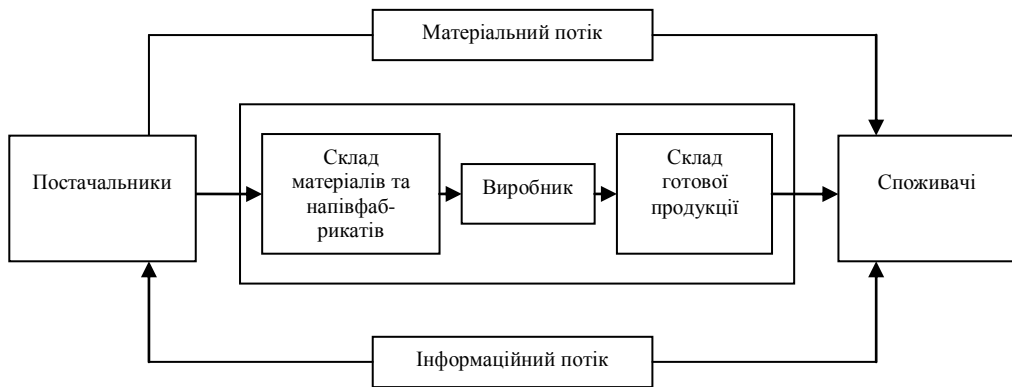

Рис. 1. Схема функціональних циклів логістики підприємства

Джерело: власні дослідження.

Логістичні системи можна розглядати як одні з найперших соціально-економічних систем. Адже з появою необхідності в обміні результатами праці почали формуватися канали товароруку. *Логістична система* – сукупність суб'єктів логістики, об'єднаних у логістичних ланцюгах і каналах з метою оптимальної та раціональної організації руху економічних потоків з мінімальними логістичними витратами [13, с. 99]. *Система логістики* – цілісна сукупність елементів, які взаємодіють один з одним. Серед цих елементів можна виділити: закупівлю, склади, запаси, транспорт, інформацію, персонал, збут [9, с. 48].

Логістичні системи відповідають загальноприйнятому поняттю системи, оскільки складаються із системоутворювальних елементів; зазначені елементи взаємопов'язані та взаємозалежні; зв'язки впорядковані, утворюють певну структуру із задалегідь заданими властивостями [5, с. 12].

М. Окландер поняття «логістична система» розглядає відносно суб'єкта управління, що впливає на об'єкт – матеріальний потік, і стверджує, що це організаційно-управлінський механізм, пов'язаний з досягненням потрібного рівня інтеграції логістичних функцій за рахунок організаційних перетворень у структурі управління та впровадження спеціально розроблених управлінських процедур (операційних систем), основою яких є планування постачання, підтримки виробництва й фізичного розподілу як єдиного матеріального потоку [11, с. 62]. За Є. Крикавським, логістична система – спеціально організована інтеграція логістичних елементів (ланок) у межах певної економічної системи для оптимізації процесів трансформації матеріального потоку [6, с. 16]. Р. Ларіна вважає *логістичну систему* складною організаційно завершеною (структурованою) системою, яка складається з елементів – ланок, які взаємопов'язані в єдиному процесі управління матеріальними та відповідними їм потоками [7, с. 57].

Проаналізувавши різні підходи до дефініції категорії «логістична система», можна визначити її як сукупність елементів (суб'єктів логістики), об'єднаних у логістичних каналах та ланцюгах, для ефективного управління матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками із зазнанням мінімальних логістичних витрат. Будь-яка логістична система складається із сукупності елементів, або так званих ланок логістичної системи, між якими встановлені певні функціональні зв'язки й відносини. *Ланка логістичної системи* визначається як певний економічно та (або) функціонально відокремлений об'єкт, який не підлягає наступній декомпозиції в рамках поставленого завдання аналізу або побудови логістичної системи і виконує своє локальне завдання, пов'язане з визначеними логістичними операціями та функціями [7, с. 59].

Поряд з поняттям “логістична система” у вітчизняній і закордонній літературі широко використовуються категорії “логістичний ланцюг” і “логістична мережа”. *Логістичний ланцюг* являє собою сукупність логістичних ланок, через які проходить рух матеріального потоку, з виділенням таких головних ланок: поставка матеріалів, сировини та напівфабрикатів; зберігання продукції та сировини; виробництво товарів; розподіл, включаючи відправлення товарів зі складу готової продукції аж до місця її споживання [1, с. 15]. Під *логістичною мережею* розуміється повна чисельність ланок логістичної системи, котрі пов'язані між собою матеріальними та відповідними їм інформаційними й фінансовими потоками в межах досліджуваної логістичної системи [10, с. 58].

Наступною важливою ланкою логістичних систем є *логістичний канал* – частково впорядкована множина різноманітних посередників, які забезпечують доведення матеріального потоку від конкретного виробника до його споживачів [7, с. 60].

Існує багато класифікаційних ознак, за якими відрізняють логістичні системи. Найважливішою ознакою, за якою вони різняться, є масштаб розповсюдження. При цьому під *мікрологістичною системою* розуміють сукупність взаємодіючих підрозділів фірми, які організують рух економічних потоків від закупок матеріально-технічних ресурсів (товарів) до збуту готової продукції (товару) відповідно до цілей та завдань фірми. З іншого ж боку, під *макрологістичною системою* розуміється сукупність взаємопов'язаних фірм та (або) логістичних систем, які забезпечують економічні потоки за межами фірми з метою мінімізації сукупних логістичних витрат і максимізації сукупного корисного ефекту учасників системи [13, с. 104–105]. Результатом логістичної системи є логістичний продукт або логістична послуга.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, логістика є наукою про планування, управління та контроль за рухом матеріальних, інформаційних та фінансових ресурсів у різноманітних економічних системах. Основним об'єктом управління в логістиці є

матеріальний потік. Логістична система розглядається як адаптивна система зі зворотнім зв'язком, яка виконує окремі логістичні функції. Використання в практиці діяльності підприємств харчової промисловості логістики та ефективне формування логістичних систем дозволять значно скоротити всі види запасів продукції у виробництві, постачанні та збуті, прискорити оборотність оборотного капіталу, знизити собівартість виробництва й витрати в дистрибуції, забезпечити найбільш повне задоволення вимог споживачів щодо якості товарів і сервісу. Перспективами подальших наукових досліджень у визначеному актуальному напрямі є вивчення питань організації ефективного управління логістичними системами в окремих сферах аграрного сектора економіки.

Література

---

1. *Бажин И.И.* Проектно-логистическое управление ресурсным обеспечением: монография / *Игорь Иванович Бажин, Владимир Викторович Сысоев.* – Нижний Новгород: Издатель Гладкова О.В., 2005. – 222 с.
2. *Бурсаков А.В.* Основы логистического управления / *А.В. Бурсаков, А.П. Козлов, В.А. Захаров.* – К.: МАУП, 2006. – 117 с.
3. *Ваховська М.Ю.* Логістичні потоки: визначення, особливості, параметри / *М.Ю. Ваховська* // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». Логістика. – 2008. – № 623. – С. 22–27.
4. *Гаджинский А.М.* Логистика / *А.М. Гаджинский.* – М.: Маркетинг, 2000. – 375 с.
5. *Косарева Т.В.* Логістична система: сутність дефініцій / *Т.В. Косарева* // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 12–18.
6. *Крикавський Є.В.* Логістичні системи / *Є.В. Крикавський, Н.В. Чернописька.* – Львів. Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 264 с.
7. *Ларина Р.Р.* Логистика в управлении организационно-экономическими системами. Монография / *Р.Р. Ларина, В.А. Пилюшенко, В.Н. Амитан.* – Донецк: Изд. ВИК, 2003. – 239 с.
8. Логистика / Под ред. Б.А. Аникина. – М.: ИНФРА, 1999. – 327 с.
9. Логистическое управление производственными системами / [К.Ф. Ковальчук, Д.Е. Козенков, О.Г. Шатохин, О.В. Цымбалюк, Зигмунт Мазур, Марек Дудек, Габриэла Мазур]. – Днепропетровск: Наука и образование, 2009. – 219 с.
10. *Молодоженова В.Н.* Логистические системы: Учеб. пособие / *В.Н. Молодоженова, Т.П. Остапенко.* – ВолгоградВолг ГТУ, Волгоград, 2000. – 70 с.

11. *Окландер М.А.* Логістична система підприємства: Монографія / *М.А. Окландер.* – Одеса: Астропринт, 2004. – 312 с.
  12. *Родников А.Н.* Логистика: терминологический словарь / *Андрей Николаевич Родников.* – М. : Экономика, 1995. – 250с.
  13. *Стаханов В.Н., Украинцев В.Б.* Теоретические основы логистики / *В.Н. Стаханов, В.Б. Украинцев.* – Ростов н/Дону: «Феникс», 2001. – 160 с.
-
-